

Наталія Анатоліївна Добровольська,
кандидат психологічних наук,
провідний науковий співробітник відділу
інтелектуального розвитку обдарованої особистості
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8786-4316>

УДК 159.9+316.6:364.08

DOI [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-3\(78\)-43-47](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-3(78)-43-47)

Ксенія Анатоліївна Андросович,
кандидат психологічних наук,
завідувач відділу інтелектуального розвитку
обдарованої особистості
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4121-270X>

СУЧАСНИЙ СТАН СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТВОРЧОЇ МОЛОДІ

Анотація.

Статтю присвячено особливостям соціального захисту у сфері зайнятості творчої молоді в Україні. У запропонованій статті проаналізовано головні аспекти превентивної та оперативної соціальної підтримки творчої молоді у сфері зайнятості, її форми та методи. Представлено результати моніторингу проблем працевлаштування молодих фахівців у сфері соціальної роботи. Авторами висвітлено пропозиції щодо розвитку системи соціального захисту молоді у сфері зайнятості в Україні.

Ключові слова: творча молодь; проблема безробіття; моніторинг; профорієнтація; соціальний захист; працевлаштування.

На сучасному етапі молодь перебуває в центрі міжнародних, соціальних, економічних і політичних подій. Завдяки високому інтелектуальному потенціалу, мобільності та гнучкості молоді люди мають можливість впливати на суспільний прогрес, визначаючи майбутнє країни та світової спільноти. У сучасному суспільстві безробіття молоді є однією з найгостріших соціальних проблем в Україні.

Молодь – це той ресурс, який має сприяти розв’язанню цих проблем. Тому особливої значущості набуває питання щодо вдосконалення процесу регулювання зайнятості молоді через інституційний вплив держави на ринки освіти та зайнятості, завдяки спеціальному механізмові соціального захисту.

Питанням безробіття серед молоді присвячено праці відомих вітчизняних науковців, а саме:

О. Амоші (соціалізація економіки, соціальна орієнтація ринкових трансформацій тощо), Н. Борещької (проблеми соціального захисту населення), С. Злупка (поведінка економічної самочинності та підприємливості в системі сучасного українського виховання), Ю. Гетьманенко, К. Тахтарової, Л. Шевченко, О. Горячої і Ю. Серьогіна (проблеми безробіття в Україні), Н. Фагєєнко і О. Чурилової (причини, види та наслідки безробіття) та ін. Однак у науковій літературі недостатньо дослідженими залишаються питання, що пов’язані з розробленням комплексного підходу до регулювання молодіжної зайнятості з урахуванням засад розвитку сучасного соціального захисту.

Мета статі полягає у висвітленні пропозицій щодо розвитку системи соціального захисту молоді у сфері зайнятості в Україні та результатів

моніторингу проблем працевлаштування студентів – майбутніх соціальних працівників.

Поняття «молодь» у науковій літературі визначається як:

– громадська диференційована, соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, соціально-психологічні, теоретико-пізнавальні, культурно-освітні властивості, що характеризують її біосоціальне дозрівання, як здійснення самовираження внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей [7];

– соціально-демографічна група, яка має специфічні соціальні та психологічні риси, які визначаються як віковими особливостями молодих людей, так і суспільно-політичним статусом, періодом їх духовного та соціального становлення [5];

– диференційована соціальна група, яка набуває рис соціальної спільноти та має специфічні соціально-психологічні, соціальні, культурні особливості, зокрема і способу життя, що перебуває в процесі соціалізації, має свій соціальний вік [9] тощо.

У соціальній групі «молодь» можна виділити щонайменше **чотири** різні підгрупи, для яких характерними будуть специфічні проблеми:

1) 14–16-річні – це період становлення особистості, навчання і засвоєння особистістю цінностей, норм, зразків поведінки, властивих цьому віковому періоду. У цей період виникає необхідність закладання в молодій людині стійкого стереотипу в оцінюванні потреб як у трудовій, так і в дозвільній сфері життєдіяльності;

2) 16–18-річні: у цьому віці характерним є прагнення адаптуватися до нових умов життя; вони готові до зміни професії, приймають ринкові відносини як об'єктивні, шукають способи пристосування до них;

3) 18–23-річні зазвичай мають завершену освіту та професію. Проте, у багатьох випадках професія виявляється незатребуваною, і в цьому випадку гостро постає питання професійного перенавчання, а іноді й професійної реабілітації. У цей період необхідним є комплекс заходів з адаптації молоді до реального життя, забезпечення нормального включення її в процес виробництва;

4) молодь старшого віку (від 23 до 35 років) – це період досягнення трудової та соціальної стабільності, економічної самостійності та професійного самовизначення [8].

Об'єктивно оцінюючи високий інтелектуальний потенціал, мобільність і гнучкість молодих людей, будемо стверджувати, що вони мають впливати на суспільний прогрес країни, визначаючи майбутнє суспільства, держави та світової спільноти. Цей вплив залежить від того, наскільки активно молодь включається в суспільні процеси. Однак молоді люди стикаються з істотними труднощами в процесі входження в суспільне і соціальне життя, де одним із визначальних моментів є їх працевлаштування [5].

Безробітна молодь – це специфічна вразлива соціально-демографічна категорія населення у віці від 15 до 35 років, якій на певних вікових етапах притаманні специфічні потреби до соціальних ризиків, залежність від суспільно-економічних умов поведінки, що переживає період фізіологічного, соціального і духовного становлення, набуття економічної свободи. Безробітна молодь, як група людей, об'єднаних за певними ознаками, має і власну внутрішню структуру, характерні відмінності. Безробітна молодь часто перекладає на інших проблему власного безробіття та пошуку професійної діяльності, уникаючи відповідальності і не беручи ініціативу на себе [8].

Соціальна сутність безробіття серед молоді полягає в тому, що молоді люди, які вимушено непрацюють, живуть не за власні кошти, а за рахунок допомоги сім'ї, маргіналізуються, не знаходячи самовираження в діяльності, і якщо безробіття стає тривалим, то поступово втрачається набутий ними досвід, професіоналізм, виробничі навички тощо. Саме для такої категорії безробітної молоді важливо підготувати соціальних працівників на основі проєктувального наукового підходу.

Менш розробленою залишається проблема соціальної адаптації молоді. *Адаптація* – це цілісний та системний процес взаємодії людини з природним і соціальним середовищем. Молоді люди зі здібностями чи особливими потребами не завжди виявляються затребуваними в сучасному українському суспільстві. Так, О. Купець визначає успішність соціальної діяльності з безробітною молоддю з урахуванням таких наукових підходів: діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний [8, с. 106].

Особистісно-орієнтований науковий підхід, на думку вченої, полягає у використанні психологічних основ соціально-педагогічної діяльності з безробітною молоддю. Однак О. Купець не розглядає можливості, інтереси й особистісно-ціннісні життєві проєкти, що є регуляторами поведінки молоді. Ми вважаємо, що особистісно-ціннісні життєві проєкти молоді потрібно розглядати, як суб'єктивний регулятор професіоналізації обдарованої особистості. Натомість Т. Буда доводить, що необхідність надання допомоги молоді в реалізації життєвих проєктів, в управлінні процесом професійного самовизначення особистості призвела до появи професійної орієнтації [4, с. 132]. Але, на жаль, профорієнтація здійснюється в Україні безсистемно.

Соціальна професійна діяльність з безробітною молоддю має передбачати орієнтацію особистості на фізичну, соціальну та художньо-естетичну сторону, тобто враховувати профілі академічної, естетичної та практичної обдарованості особистості.

Діяльнісний науковий підхід до профорієнтації безробітної молоді полягає в з'ясуванні

вікових потреб молоді в професійній діяльності, вікової мотивації щодо соціального статусу та трудової поведінки. Знання цих специфічних особливостей молоді як групи трудових ресурсів, має відіграти істотну роль під час розв'язання проблем молодіжної зайнятості в розробленні нових методик і соціальних технологій, включення різних груп молоді в ринок праці та їхню адаптації до умов і вимог.

У контексті дослідження проблеми соціальної професійної діяльності з безробітною молоддю Т. Буда виділила три основні періоди в самоактуалізації молоді: *перший* – це період пошуку, коли молода людина визначає, ким бути, яку професію чи спеціальність обрати, де реалізувати власні здібності; протягом *другого періоду* молода людина інтегрується в суспільство, тобто розпочинається трудова діяльність юнаків і дівчат у будь-якій сфері (на виробництві, в науці, культурі тощо); у *третьій період* починається інтенсивна творча професійна діяльність молодої людини, завершується її соціальне становлення (коли вже переважно було обрано спеціальність, здобуто освіту, набуто професійні навички, створено сім'ю, отримано власне житло) [2].

Необхідно зазначити, що щоденно лави безробітних поповнюють 9–12 тис. осіб, більше частина з яких – це освічені та перспективні люди – молодь (30 % – це молоді люди віком до 35 років). Становище молоді на ринку праці, зокрема тих, хто шукає перше робоче місце, є критичним. Це підтверджується такими показниками: кожний третій безробітний віком до 21 року – випускник ЗПТО, кожний п'ятий безробітний віком 21–28 років – випускник ЗВО [3, с. 129].

Таким чином, окреслені вище позиції щодо забезпечення працевлаштування в реаліях сучасного життя мають створювати умови для працевлаштування молоді в Україні в соціальній сфері. З метою виявлення проблем працевлаштування сучасної молоді було проведено моніторинг студентів старших курсів – майбутніх соціальних працівників. Для цього було розроблено анкету, що складалася з декількох питань. В опитуванні взяли участь 40 студентів, яким було запропоновано відповісти на такі питання. Наведемо деякі з них.

1. Чи поінформовані Ви щодо місць працевлаштування, куди можна влаштуватися на роботу після закінчення ЗВО?

2. Які є у студентів-випускників шанси вдалого працевлаштування (високі, середні, низькі, відсутні)?

3. Яку заробітну плату, на Вашу думку, має отримувати студент-випускник спеціальності «Соціальна робота»?

4. Чи є в студентів-випускників потреба звернення до соціальних інституцій (державних або приватних), які допомогли б у працевлаштуванні?

Згідно з результатами моніторингу, виявлено, що 97 % студентів поінформовані стосовно місць можливого працевлаштування після закінчення ЗВО, що є позитивним моментом і свідчить про високий рівень поінформованості студентів щодо робочих місць на ринку праці. На думку опитуваних, студент-випускник спеціальності «Соціальна робота» після закінчення навчання має отримувати заробітну плату: від 3500 до 4000 грн – вважає 4 % студентів; від 5000 до 6999 грн – вважає 85 % студентів; понад 7000 грн – 11 % студентів. Отже, потреби в оплаті праці молодих фахівців є набагато вищими, ніж реальний рівень заробітної плати в соціальних службах. Це може свідчити про небажання працювати за фахом молодих спеціалістів після закінчення ЗВО, збиткове витрачання коштів держави на освіту фахівців цієї сфери тощо. Причому 100 % студентів зауважили на необхідності допомоги соціальних інституцій (державних або приватних) під час працевлаштування. Окрім того, студентів просили оцінити у відсотковій значущості:

1) упевненість у працевлаштуванні після закінчення ЗВО;

2) можливості працевлаштування на посаду з окресленим ними заробітком.

Також студентів просили запропонувати варіант ідеальної для них моделі працевлаштування.

Згідно з результатами опитування, було виявлено, що 93 % студентів-випускників оцінюють шанси вдалого працевлаштування як середні, а 7 % – як низькі. Причому можливості працевлаштування на роботу з окресленим ними заробітком дещо різняться. Так, 14 % студентів оцінюють упевненість у працевлаштуванні після закінчення ЗВО на 20 %; 46 % студентів – на 50 %; 11 % студентів – на 60–70 %; 2 % студентів – на 71–80 %; 8 % студентів – на 90 %.

Також студентам було запропоновано відповісти на питання: чи готові вони вступити на сьогодні в неіснуючу (гіпотетичну) соціальну організацію, що допомагала б у працевлаштуванні, відстоювала б інтереси соціальних працівників, займалася питаннями підвищення їхньої кваліфікації та професійного супроводу, наприклад, у спілкуванні з органами влади, а також надавала б соціальним працівникам у працевлаштуванні, і при цьому платити членські внески за її послуги? Так, 82 % студентів зазначили необхідність створення такої організації та бажання бути її членами; 11 % студентів висловили неготовність вступати в такого роду організацію; 7 % студентів висловили бажання бути її членами, але без сплати членських внесків. Ці 7 % опитуваних погодилися на сплату вартості послуг такої організації без сплати внесків.

Результати моніторингу проблем працевлаштування молодих фахівців у сфері соціальної діяльності дали змогу окреслити такі проблеми

в розвитку соціально-педагогічної підтримки безробітної молоді у сфері соціальної професійної діяльності: невідповідність очікувань молоді щодо оплати праці та реальної ситуації; відсутність соціальних інституцій, які б допомагали в працевлаштуванні молоді; необхідність відстоювати інтереси соціальних працівників, займатися питаннями підвищення їхньої кваліфікації та професійного супроводу [6].

Необхідно також зазначити, що залишаються недостатньо гнучкими й такими, що швидко реагують на потреби ринку праці, завищені вимоги працевластців до кваліфікації робочої сили та системи освіти. Міністерство освіти і науки України для розв'язання цих проблем розширили підготовку працівників за широкопрофільними та суміжними професіями, що забезпечує працевлаштування випускників на відносно високому рівні. Розроблено перелік професій, за якими буде здійснюватися навчання молоді [1, с. 21–26].

З метою подолання безробіття серед молоді ми проаналізували головні наукові підходи до проведення профорієнтаційної діяльності з цією категорією населення: соціально-економічний підхід передбачає аналіз потреб суспільства в різних професіях і особливо регіонального ринку праці, але з урахуванням безробітних, з'ясування перспектив у трудових ресурсів.

Під час аналізування теоретичних джерел, нормативної та методичної наукової літератури щодо мети, завдань і особливостей організації профорієнтаційної діяльності нами було визначено сутність поняття «профорієнтаційна діяльність з молоддю» як комплексу організаційно-правових, фінансово-економічних, соціально-культурних і інформаційних заходів, які спрямовані на соціально виключену молодь, повноцінну реалізацію державних гарантій і місцевих ініціатив у сфері забезпечення гармонійного включення молоді в суспільні процеси та ініціативи, що привносять дохід і дають шанс отримати економічну свободу, сприяючи зростанню рівня соціалізації та самоствердження особистості. Однак сучасна молодь має бути не лише пасивним користувачем державних благ, а й активним учасником суспільних процесів.

Однак безробіття є неминучим. Шляхом його подолання є відповідальне ставлення молоді особи до здобуття освіти, самозайнятості, розвиток підприємницьких ініціатив. Процеси адаптації молоді до ринкових умов об'єктивно змушують молодих людей брати участь у підприємстві, різних формах малого бізнесу.

Таким чином, пріоритетним напрямом розвитку соціального захисту молоді у сфері зайнятості в Україні вбачаємо створення державних та/або приватних організацій інноваційно-інформаційного типу спілок, асоціацій, центрів

допомоги в працевлаштуванні та супроводі фахівців соціальної сфери, які б надавали послуги в профорієнтації та сприяли б зайнятості молоді:

- безпосередня та опосередкована (інтернет-ресурси, ЗМІ) групова й індивідуальна профінформаційна, профорієнтована та профконсультативна допомога у формі лекцій, зустрічей, «круглих столів», семінарів, конференцій, профдіагностики та тренінгових програм для безробітної молоді;
- залучення до державних і громадських соціальних проектів;
- створення й поповнення банку даних про навчальні заклади, фірми з працевлаштування, вакантні робочі місця;
- організація клубних об'єднань, що сприяють формуванню в молодих людей уміння самовизначитися у виборі професії, а також підвищенню готовності до конкурентоспроможності молоді людини на ринку праці;
- телефонне інформування та sms-інформування, що надає клієнтам об'єктивну інформацію стосовно наявності вакансій на ринку праці, тактики поведінки під час пошуку професійної діяльності та бесід із працевластцями;
- надання інформації щодо можливостей перекваліфікації чи підвищення кваліфікації тощо.

Використані літературні джерела

1. Брич В.Я., Дяків О.П., Надвичний С.А., Островерхов В.М., Слівінська Н.М., Прохоровська С.А. Економіка праці та соціально-трудова відносина : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Економ. думка, 2016. 212 с.
2. Буда Т. Працевлаштування випускників вищих навчальних закладів як спосіб забезпечення ефективної зайнятості молоді. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2009. Вип. 14. С. 73–75.
3. Буда Т. Регулювання зайнятості молоді як соціально-економічна проблема. *Психологія і суспільство*. 2018. № 3. С. 129–133.
4. Буда Т. Соціальна робота у сфері зайнятості: державні пріоритети. *Психологія і суспільство*. 2016. № 4. С. 132–136.
5. Буда Т. Удосконалення механізму регулювання зайнятості молоді. *Психологія і суспільство*. 2017. № 3. С. 92–98.
6. Васильченко В.С. Державне регулювання зайнятості. Київ : КНЕУ, 2003. 289 с.
7. Закачнов Д.О. Технології підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення : монографія. Київ : Педагог. думка, 2016. 160 с.
8. Купець О.В. Диференціація довготривалого безробіття в Україні за соціально-демографічними групами. *Праця, зайнятість та соціально-трудова відносина*. 2016. С. 106–114.
9. Тахтарова К.А. Прогнозування рівня безробіття в Україні. *Економіка і організація управління*. 2014. № 3(19)–4(20). С. 264–276.

References

1. Brych, V.Ia., Diakiv, O.P., Nadvynychnyi, S.A., Ostroverkhov, V.M., Slivinska, N.M., & Prokhorovska, S.A. et al. (2016). *Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny [Labor economics and social-labor relations]*. Ternopil : Ekonomichna dumka.
2. Buda, T. (2009). Pratsyevlashtuvannia vypusknnykh vyshchyykh navchalnykh zakladiv yak sposib zabezpechennia efektyvnoi zainiatosti molodi [Employment of graduates of higher educational institutions as a way to ensure effective employment of young people]. *Rehionalni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy – Regional aspects of development of productive forces of Ukraine*. 14, 73–75.
3. Buda, T. (2018). Rehuliuвання zainiatosti molodi yak sotsialno-ekonomichna problema [Regulation of youth employment as a socio-economic problem]. *Psykhologhiia i suspilstvo – Psychology and society*. 3, P. 129–133.
4. Buda, T. (2016). Sotsialna robota u sferi zainiatosti: derzhavni priorityety [Social work in the field of employment: state priorities]. *Psykhologhiia i suspilstvo – Psychology and society*. 4, P. 132–136.
5. Buda, T. (2017). Udoskonalennia mekhanizmu rehuliuвання zainiatosti molodi [Improving the mechanism of youth employment regulation.]. *Psykhologhiia i suspilstvo – Psychology and society*. 3, P. 92–98.
6. Vasylychenko, V.S. (2003). *Derzhavne rehuliuвання zainiatosti [State regulation of employment]*. Kyiv : KNEU.
7. Zakatnov, D.O. (2016). *Tekhnologii pidhotovky uchnivskoi molodi do profesiinoho samovyznachennia [Technologies of preparation of student's youth for professional self-determination]*. Kyiv : Pedagogichna dumka.
8. Kupets, O.V. (2016). Dyferentsiatsiia dovrotryvaloho bezrobittia v Ukraini za sotsialno-demografichnymy hruppamy [Differentiation of long-term unemployment in Ukraine by socio-demographic groups]. *Pratsia, zainiatist ta sotsialno-trudovi vidnosyny – Labor, employment and social and labor relations*. P. 106–114.
9. Takhtarova, K.A. (2014). Prohnozuvannia rivnia bezrobittia v Ukraini [Unemployment forecasting in Ukraine]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia – Economics and organization of management*. 3(19)–4(20), P. 264–276.

Dobrovolska Nataliia, Androsovykh Kseniia. Current State of Employment Regarding the Social Protection of Creative Youth.

Summary.

The article is devoted to the peculiarities of social protection in the field of employment of creative youth in Ukraine. High intellectual potential, mobility and flexibility of young people gives them the opportunity to influence the social progress of the country, determining

the future of society, the state and the world community. This impact depends on how actively young people are involved in social processes. At the same time, young people face significant difficulties in entering public and social life, in particular in the employment process.

The purpose of the article is to highlight proposals for the development of social protection of youth in the field of employment in Ukraine and the results of monitoring the problems of student employment.

Surveys and monitoring were conducted among senior students, future social workers. To do this, a questionnaire was developed, consisting of several questions. 40 students took part in the survey. Statistics show that the remuneration needs of young professionals are much higher than the current level of salaries in social services. This may indicate the reluctance of young professionals to work in the specialty after graduation.

The authors determined that social activities with creative youth in need of employment should include the orientation of the individual to the physical, social and artistic-aesthetic aspects, i.e. take into account the profiles of academic, aesthetic and practical talent of the individual.

The authors emphasize that modern youth, in turn, should be not only a passive user of public goods, but also an active participant in social processes. Overcoming unemployment is possible through a responsible attitude of young people to education, self-employment, development of entrepreneurial initiatives. The adaptation of creative youth to market employment conditions objectively forces the latter to participate in entrepreneurship, various forms of small business, which stimulates the development of the economy as a whole.

Key words: *creative youth; unemployment problem; monitoring; career guidance; Social Protection; employment.*

Добровольская Н.А., Андросович К.А. Современное состояние сферы занятости в контексте социальной защиты творческой молодежи.

Аннотация.

Статья посвящена особенностям социальной защиты в сфере занятости творческой молодежи в Украине. В представленной статье проанализированы основные аспекты превентивной и оперативной социальной поддержки творческой молодежи в сфере занятости, ее формы и методы. В статье представлены результаты мониторинга проблем трудоустройства молодых специалистов в сфере социальной работы. Авторами освещены предложения по развитию системы социальной защиты молодежи в сфере занятости в Украине.

Ключевые слова: *творческая молодежь; проблема безработицы; мониторинг; профориентация; социальная защита; трудоустройство.*